

MUHASEBE UYGULAMALARINDAKİ E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNE İLİŞKİN SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLERİN GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ*

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 08.08.2023
Kabul Tarihi : 03.04.2024
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1339592

Cihangir AKMAN**
Prof. Dr. Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT***

Bibliyografik Bilgiler

Akman, C., & Çil Koçyiğit, S., (2024). “Muhasebe Uygulamalarındaki E-Dönüşüm Sürecine İlişkin Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Görüş ve Beklentileri: Ankara İli Örneği” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2024, Sayı : 72, Sayfa : 57-82) <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1339592>

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, serbest muhasebeci mali müşavirlerin muhasebe uygulamalarındaki elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentilerinin belirlenmesi ve bu görüş ve beklentilerin bazı değişkenler açısından değişip değişmediğinin ortaya konmasıdır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak Durmuş (2018)'un geliştirdiği ve Malatya ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerine uygulanan ve “muhasebe meslek mensuplarının bilgi düzeyleri ve görüşleri”, “müşteri işletmelerin dijital muhasebe süreçlerinde değerlendirilmeleri”, “kamu kurum ve kuruluşlarının dijital muhasebe süreçlerinde değerlendirilmeleri” ve “mesleki kuruluşlara ilişkin değerlendirmeleri” boyutlarından oluşan anketten faydalanılmıştır. Anket formları Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na kayıtlı bağımsız çalışan muhasebe meslek mensuplarına uygulanmış ve sonuçlar

* Bu çalışma; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalında hazırlanan ve Prof. Dr. Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT tarafından yürütülen yukarıdaki başlıklı tezden türetilmiştir.

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İşletme Bölümü Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, cihangirakman210@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-4932-6989>.

*** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Sağlık Yönetimi Bölümü, seyhan.cil@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1012-3605>.

analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda kadın meslek mensuplarının e-dönüşüm uygulamaları ile ilgili görüş ve beklentilerinin erkek meslek mensuplarından yüksek olduğu; eğitim durumu lise ve ön lisans olan grubun diğer eğitim seviyelerine göre elektronik dönüşüm uygulamaları ile ilgili görüş ve beklentilerinin daha yüksek olduğu; profesyonel deneyim azaldıkça elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentilerin fazla olduğu; muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyi arttıkça elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirme, görüş ve beklenti düzeylerinin düştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, SMMM, E-Dönüşüm

Jel Sınıflandırılması: M41, M49

OPINIONS AND EXPECTATIONS OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS REGARDING THE E-TRANSFORMATION PROCESS IN ACCOUNTING APPLICATIONS: THE CASE OF ANKARA PROVINCE

ABSTRACT

This research aims to determine the opinions and expectations of certified public accountants regarding electronic transformation in accounting practices and to reveal whether these opinions and expectations have changed in terms of some variables. The data collection method in the research was developed by Durmuş (2018) and applied to accounting professionals operating in Malatya province and includes topics such as “knowledge levels and opinions of certified public accountants”, “evaluation of customer businesses in digital accounting processes”, “digital accounting processes of public institutions and organizations”, a survey consisting of the dimensions “evaluations” and “evaluations regarding professional organizations” was used. The survey forms were applied to independent professional registered in the Ankara Chamber of Certified Public Accountants, and the results were analyzed. As a result of the research, the opinions and expectations of female professionals regarding e-transformation applications were compared to those of male professionals is higher The views and expectations of the group whose education level is high school or associate degree regarding electronic transformation applications are higher than those of other education levels; As professional experience decreases, opinions and expectations regarding electronic transformation applications increase; It has been determined that as the income level of professional accountants increases, their evaluation, opinion, and expectation levels regarding electronic transformation decrease.

Keywords: Accounting, SMMM, E-Transformation

Jel Classification: M41, M49

1. GİRİŞ

Dönüşüm var olan bir yapıdan farklı olarak daha gelişmiş bir yapıyı ifade etmektedir. Dönüşüm temelinde bilinçli olarak ve mutlak suretle kontrol edilen olumlu bir değişimin meydana gelmesini kapsamaktadır (Öz & Bozdoğan, 2012, s. 69). E-dönüşüm sosyal ve ekonomik yaşamda yapılan işlemlerin dijital olarak takip edildiği, kayıt altına alındığı ve ulaşılmak istendiğinde bu ortamda ibraz edilebildiği bir sistemden oluşmaktadır (Arıkan, 2015, s. 5). E-dönüşüm, elle girilen işlemlerin elektronik ve bilgisayar ortamlarında işlenmesi ve izlenmesidir (Tekbaş vd., 2018, s. 224).

E-dönüşüm, 21.yy. gereksinimlerini karşılamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 21.yy'da bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda toplumsal yaşam, mesleklerin işleyişi ve insanların dünyası değişmektedir. Bu değişime ayak uydurabilmek için var olan sistemlerin yeniden inşa edilmesi ve tasarlanması gerekmektedir (Tekbaş vd., 2018, s. 223-224).

E-dönüşüm ile Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin verimliliği artarak, mesleğin gerektirdiği işlerin yürütülmesi kolaylaşmıştır. Maliyet ve zaman avantajı sağlayan bu uygulamalar Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile diğer kamu kurum ve kuruluşların iş ve işlemlerini hızlandırmıştır. Bu yeniliklere ek Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile diğer kullanıcıların geleneksel rolü değişerek yalnızca arşivleme ve kayıt tutmaktan öte gelişen teknolojik uygulamaların kullanılarak faydalı bilgilerin sunulmasına dönüşmüştür (Deniz & Güngör Tanç, 2020).

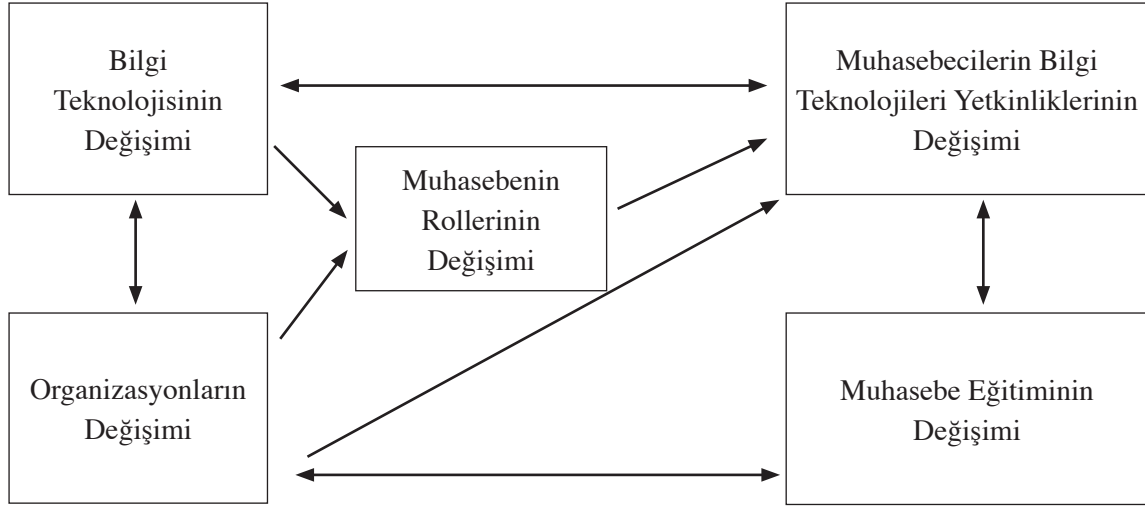
E-dönüşüm ile bilgi-iletişim teknolojilerindeki gelişmeler muhasebe bilgi sisteminde farklı değişikliklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Sevim, 2009, s. 29). İşletmelerin muhasebe uygulamalarında e-dönüşümü tercih etmesinin nedenleri arasında uluslararası denetim standartlarına uyum sağlamak, bu çerçevede uzaktan denetime de alt yapı oluşturmak aynı zamanda vergi uyumunu kolaylaştırmaktır (Şençiçek, 2013, s. 90). Geleneksel muhasebeyle e-muhasebe benzerlikleri içerisinde beyannamelerin verilmesi, finansal tabloların oluşturulması ve defterlerin tutulması bakımından farklılık bulunmaktadır (Gülten, 2017, s. 47).

Belirtilen çerçevede muhasebe uygulamalarındaki e-dönüşüm sürecine ilişkin bağımsız çalışan serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüş ve beklentileri, bilgisayar teknolojilerinden yararlanma biçimleri, e-dönüşüme uyum sağlama düzeyleri ve bakış açıları araştırılmıştır. Araştırma bulgularının meslek mensuplarına, araştırma yapmayı planlayan araştırmacılara, konuya ilgi duyan üçüncü şahıslara kaynak olması düşünülmektedir. Araştırma bu yönleriyle önem taşımaktadır.

2. E-DÖNÜŞÜM

E-Dönüşüm, temelde bulunan değişim aşamasının elektronik ortama taşınması, elektronik ortamın birden çok bileşen ile uyum içinde olması, kalıcı bir durumda olması, değişimin doğası içerisindeki bazı farklılıklar ile bir “değişim süreci” olarak kabul edilmesini içeren süreçlerdir (Yürekli vd., 2016, s. 291).

E-dönüşüm sisteminin temelinde algoritma mantığı bulunmaktadır. E-dönüşüm süreç ile oldukça etkileşim içindedir. E-dönüşüm muhasebe sisteminin yeniden oluşturulmasından öte var olan sistemin gelişen teknolojik sistemlere doğru kaymasını sağlamaktadır. Bunun için verilerin bilgisayar ortamında bulunması gerekmektedir (Güney & Özyiğit, 2015, s. 290).



Şekil 1. Bilişim Teknolojisi ve Organizasyonel Değişimi (Kaplan, 2021, s. 11)

Şekil 1’de teknolojinin gelişmesi ile bilgiye ulaşım daha kolay hale geldiği ve muhasebe alanında eğitim ve organizasyonların da değiştiği görülmektedir. Bilgi teknolojisinin değişimi muhasebe meslek mensuplarını da değişime mecbur bırakarak muhasebenin işlevlerini genişletmektedir. Bu yüzden muhasebe meslek mensuplarının eğitimi ve yetkinlikleri değişip gelişerek işletmelerin ihtiyaç duyduğu yeni bilgi ve uygulamaların yerine getirilmesini sağlamaktadır.

2.1. E-Dönüşüm Süreci

E-dönüşüm süreci Türkiye’de daha çok kamu kaynaklı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu süreç 21.yy ile birlikte yaygınlaşmıştır (Gökdoğan, 2017, s. 9). 2001 yılında aday ülkeler için e-Europe+ Initiative adlı programı başlatan Avrupa Birliği (AB)’nin bu çabaları ile Türkiye e-dönüşüm için gereken adımları atmıştır. Türkiye’de bilgi toplumuna yönelik düzenlenen çalışmaların tek bir çatıda toplanması için 2003 yılında “E-Dönüşüm Türkiye Projesi”ne geçilmeye başlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bu projenin yürütülmesinden sorumlu olmuştur (Gürbüz, 2014, s. 14).

E-dönüşümü oluşturan etkenler incelendiğinde bilgi işlem sistemlerinde maliyet, hız, kalite gibi sürdürülebilir rekabet öğelerinin müşteri isteklerinde farklılığa neden olması şeklinde gözlenmektedir (Kulak, 2019, s. 58).

21.yy’ın işletmelerinde akıllı teknolojiler kullanılmaktadır. Teknolojik dönüşüm sayesinde web tabanlı muhasebe uygulamaları ile bütünleşik sistemleri kapsayan muhasebe uygulamalarına geçilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Bulut bilişimden faydalanılmaktadır. İşletmeler tarafından geliştirilen çeşitli yazılımlar sayesinde uygulamalardan herhangi bir problemle karşılaşılmadan faydalanılmaktadır. E-dönüşüm sürecinde belirtilen yazılımların oynadığı rol oldukça önemli bir noktadadır (Tektüfekçi, 2016, s. 22).

E-dönüşüm süreci hâlâ tamamlanan bir süreç değildir. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Henüz yeni sayılabilen bu dönüşüm süreci uygulamalar devam ettikçe kendini

geliştiren bir yapı sergilemektedir. E-dönüşüm sürecinin devam eden bir süreç olduğu aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Tablo 1. Türkiye’de E-dönüşümün Yol Haritası

2004	<input type="checkbox"/> 5070 E-imza Kanunu
2008	<input type="checkbox"/> EFKS
2010	<input type="checkbox"/> E-fatura Uygulaması
2012	<input type="checkbox"/> VUK 421 ile 19.000 şirket E-fatura, E-defter uygulamasına geçti
2014	<input type="checkbox"/> 19.200 şirket zorunlu E-fatura kullanmaya başladı <input type="checkbox"/> E- ödeme tebliği ile elektronik para düzenlemesi hayata geçirildi
2015	<input type="checkbox"/> Elektronik kayıt saklama gereksinimi zorunluluğu <input type="checkbox"/> 19.200 şirket zorunlu E-defter kullanmaya başladı
2016	<input type="checkbox"/> Zorunluluk kapsamı 100.000 şirkete çıkmıştır
2017	<input type="checkbox"/> Zorunluluk kapsamı 200.000 şirkete çıkmıştır
2018	<input type="checkbox"/> Zorunluluk kapsamı 400.000 şirkete çıkmıştır

Kaynak: Gökdoğan, 2017, s. 9

Türkiye’de “E-Dönüşüm Türkiye Projesi” 2003 yılında uygulamaya alınmaya başlamıştır. “E-Dönüşüm Türkiye Projesi” ile 21.yy toplumuna dönüş için başlatılan çalışmaların tek bir çatı altına alınması hedeflenmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin sorumluluğunda bulunan bu proje ile Türkiye’de e-dönüşüm uygulamaları zorunlu hale gelmiştir. E-dönüşüm yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada uygulanmaktadır. Teknolojinin sürekli gelişmesi ile ülkeler e-dönüşümü uygulamak durumunda kalmaktadır. E-dönüşüm maliyetleri azaltarak ülkelerin gelişmişliklerine yardımcı olmaktadır.

2.2. E-İşletme ve E-İşletmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi

E-dönüşümün maliyet, hız ve zaman tasarrufu sağlaması gibi nedenlerle firmalar hem kendi iç işlerindeki birçok işlemi hem de devlet ve diğer işletmeler ile olan ilişkilerini e-ortamda bilgi teknolojileri yoluyla gerçekleştirmeye başlamıştır (Dinç & Varıcı, 2008, s. 192). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmelerin tamamı, küresel çapta büyük ve derin bir etki bırakarak organizasyon ve işletme yapılarının değişmesini sağlamıştır. E-işletmeler, muhasebeden denetime, yönetimden pazarlamaya kadar işletmelerin departmanlarının tamamının değişmesini sağlamıştır. Geleneksel işletmelerin tamamı küreselleşmeye ayak uydurmak, rekabet koşullarına uyum sağlamak, işletme birimlerinin tamamında bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanmak gibi nedenlerle elektronik işletmelere dönüşmeye başlamıştır (Kızılgın, 2017, s. 14).

Yukarıda da belirtildiği gibi elektronik dönüşüm süreçlerin elektronik ortama dönüşmesi ile başlamış bu durum e-işletmelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Çağıl & Ergün, 2009, s. 547).

Elektronik işletmeler, karar süreçlerinde bilgiye istedikleri zaman istedikleri yerden ulaşabilmektedir. Buna göre elektronik işletme modelleri geleneksel işletme modelleri ile kıyaslandığında çevreyle etkileşimi ve rekabet ortamı yüksek, mekân ve zamandan bağımsız, esnek ve daha hızlı işletme modelleridir (Sevim, 2009, s. 11).

Genel olarak değerlendirildiğinde elektronik işletmelerin bilgi sistemleri ve teknolojilerinin birbirleriyle uyum içerisinde çalıştığı yer ve zaman sınırı tanımayan işletmeler oldukları sonucuna varılabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle modern işletmeciliğe farklı bakış açıları kazandıran bilgi teknolojilerinin işletmelerin muhasebe sistemleri ve organizasyon yapıları üzerinde yarattığı etkiler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar meslek mensuplarına, arşiv, raporlama, kayıt ve belgeleme işlevine etkisi olarak özetlenebilir (Dinç ve Varıcı, 2008, s.203).

- ✓ Meslek mensuplarına etkisi
- ✓ Arşiv işlevine etkisi
- ✓ Raporlama işlevine etkisi
- ✓ Kayıt işlevine etkisi
- ✓ Belgeleme işlevine etkisi

Elektronik işletmenin muhasebeye uyarlanması, işlemlerin e-ortama taşınması ile muhasebeciler zaman, mekân ve maliyet unsurlarından büyük oranda kurtularak uzun hesaplar, defter ve kâğıtlardan kurtulmaktadır. Böylece kalan vakitlerini daha spesifik iş ve işlemlere (işletme sonuçlarının analiz edilmesi, verilecek stratejik kararlar için raporlar sunulması vb) verebilmeleri ile muhasebe mesleği defter tutma fonksiyonundan çok daha fazlasını kapsamaya başlamıştır (Güney ve Özyiğit, 2015).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Gönen ve Solak (2017), tarafından yapılan çalışmada, e-dönüşüm sürecine ilişkin muhasebe meslek mensuplarının, iş yükü, hizmet maliyeti vb. konulara bakış açılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İzmir’de faaliyet gösteren ve e-dönüşüm uygulamalarını kullanmakta olan muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmış ve anket sonucunda elde edilen bulgular analize dilmiştir. Araştırma neticesinde e-dönüşüm süreci ve uygulamalarının muhasebe meslek mensupları için ek maliyetler ortaya çıkarttığı, müşteri işletmelerin bu ek maliyetleri karşılamaktan kaçındıkları ve muhasebe meslek mensuplarının yetersiz eğitim, sistemsal hatalar vb. nedenlerle bu süreçte en az bir kez hata yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kulak (2019), Malatya ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının e-muhasebe hakkındaki görüşlerini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada, 104 muhasebe meslek mensubuna anket uygulanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensupları ile e-dönüşüm arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur.

Deniz ve Güngör Tanç (2020), çalışmalarında araştırmamızla paralel olarak muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm uygulamaları hakkındaki görüş ve beklentilerini ortaya koymak amaçlı Hatay ilinde faaliyet gösteren 438 SMMM'ye Durmuş (2018) tarafından geliştirilen ve Malatya ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerine uygulanan anket formu uygulamışlardır. Yapılan analiz sonucunda muhasebede e-dönüşüm ile ilgili en fazla sorun olarak algılanan konu, müşteri işletmelerin elektronik muhasebeye ilişkin bilgi düzeylerinin ve teknolojik altyapılarının yetersizliği olmuştur. Öneri olarak da muhasebede kullanılan teknolojik uygulamalar ile ilgili muhasebe meslek mensuplarının yanı sıra muhasebe meslek mensubu adaylarının, mükelleflerin, kamu kurumlarında çalışan personellerin daha çok bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesinin önem kazandığı ve böylece muhasebede e-dönüşüm uygulamalarının beklenen tüm faydaları tüm çıkar grupları için genel anlamıyla sağlayacağını belirtmişlerdir.

Derya Baskan ve Çıtak (2020), elektronik muhasebe uygulamalarının muhasebe meslek etiğine etkileri ölçmek amaçlı Kırıkkale ilinde meslek odasına kayıtlı 51 muhasebe meslek mensubuna yönelik anket uygulamışlardır. Anket sonuçları analiz edilmiş ve katılımcıların %56'ı e-dönüşüm uygulamalarının meslek etiğine etkileyeceğini, %72'sinin e-dönüşüm uygulamasının mesleki özeni destekleyeceğini, %56'sı e-dönüşüm uygulamalarında çalışanların altyapı eksikliğinin muhasebe meslek etik davranışını etkilediğini, %55'i ise çalışanlara e-dönüşümle ilgili eğitim verilmemesinin muhasebe meslek etiği anlayışını etkilediğini sonucuna ulaşmışlardır.

Kavcı ve Ercan (2022), muhasebe meslek mensuplarının e-muhasebe uygulamalarına ilişkin tutumlarına yönelik bir araştırma yapılmış ve Gaziantep ilinde kayıtlı bağımsız olarak çalışan 325 meslek mensubunun e-muhasebe uygulamalarına ilişkin tutumları anket yardımıyla ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarının elektronik uygulamalarla ilgili genel olarak olumlu bir algıya sahip oldukları saptanmıştır. Meslek mensuplarının cinsiyet, yaş ve öğrenim durumuna göre; e-muhasebe uygulamalarına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak katılımcıların mesleki unvanlarına göre e-muhasebe uygulamalarına ilişkin tutumları ölçeği ve boyutlarının puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

4. E-DÖNÜŞÜME İLİŞKİN SMMM'LERİN GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; serbest muhasebeci mali müşavirlerin elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentilerinin belirlenmesi ve bu görüş ve beklentilerin bazı değişkenler açısından değişip değişmediğinin ortaya konulmasıdır. Görüş ve beklentilerin belirlenmesi elektronik uygulamalar ile ilgili eksik tespit ve önerilerin ortaya konulması açısından önemlidir. Bu amaçla Ankara ilinde faaliyet gösteren bağımsız çalışan SMMM'ler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H2: Muhasebe meslek mensuplarının yaşına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H3: Muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H4: Muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyimine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H5: Muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H6: Muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

H7: Muhasebe meslek mensuplarının istihdam ettiği personel sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nicel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinden faydalanılmıştır. Tarama modeli bir olay veya konuya ilişkin katılımcıların görüşleri ya da tutum, yetenek, beceri, ilgi vb özelliklerinin belirlenerek genellikle diğer araştırmalara nazaran görece daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalardır (Gürbüz & Şahin, 2014).

4.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara'da faaliyette bulunan bağımsız çalışan SMMM'ler oluşturmaktadır. Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına kayıtlı toplam 11.233 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir bulunmaktadır (ASMMMO, 2022). Bu sayıdan kamuda çalışan 977 kişi ve bağımlı çalışan 4.423 melek mensubu çıkartıldığında 5.833 bağımsız çalışan Serbest Muhasebeci Mali Müşavir sayısına ulaşılmaktadır. Bundan dolayı çalışmanın evrenini Ankara ilinde faaliyet gösteren ve bağımlı çalışan 5.833 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının çalışma şekilleri ve dağılımları verilmiştir. Meslek mensupları incelendiğinde 3.362'sinin kadın 8.977'sinin erkek olduğu görülmektedir. Kamuda çalışan 212 kadın 765 erkek; bağımlı çalışan 1.659 kadın, 2.764 erkek; serbest çalışan 702 kadın 3.884 erkek ve diğer grupta bulunan 789 kadın 1.564 erkek bulunmaktadır.

Tablo 2. Meslek Mensuplarının Çalışma Şekli ve Cinsiyete Göre Üye Dağılımları

	<i>Kadın</i>	<i>Erkek</i>	<i>Toplam</i>
<i>Kamu</i>	212	765	977
<i>Bağımlı</i>	1.659	2.764	4.423
<i>Serbest</i>	702	3.884	4.586
<i>Diğer</i>	789	1.564	2.353
<i>Toplam</i>	3.362	8.977	12.339

Tablo 2’de meslek mensuplarının unvanlarına göre dağılımları verilmiştir. Unvanlara göre dağılımlar incelendiğinde Serbest Muhasebecilerin 179’unun kadın, 927’sinin erkek olduğu görülmektedir. Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin ise 3.183’ünün kadın, 8.050’sinin erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Meslek Mensuplarının Unvanlarına Göre Dağılımı

	<i>Kadın</i>	<i>Erkek</i>	<i>Toplam</i>
<i>SM</i>	179	927	1.106
<i>SMMM</i>	3.183	8.050	11.233
<i>Toplam</i>	3.362	8.977	12.339

Kaynak: <https://www.asmmmo.org.tr/>

Araştırmanın örnekleme belirlerken sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında sıklıkla kullanılan Cochran tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır. Nicel araştırmalarda kullanılan bu formüldeki terimler ve anlamları aşağıda sunulmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 128):

$$n_0 = \frac{t^2 x s^2}{d^2} \quad (1)$$

$$n_0 = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}} \quad (2)$$

N: evren büyüklüğü

n: örneklem büyüklüğü

t: 0.05 için 1.96

s: evren için tahmin edilen standart sapma (0,5)

d: kabul edilebilir sapma toleransı (0,05)

$$n_0 = \frac{1,96^2 x 0,5^2}{0,05^2} = 384,16 \quad (3)$$

$$n = \frac{384,16}{1 + \frac{384,16}{5833}} = 360,42 \quad (4)$$

Formül sonucuna göre ulaşılmaması gereken en az 361 meslek mensubu bulunmaktadır. Araştırma kapsamında 387 meslek mensubuna ulaşılmıştır.

4.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak Durmuş (2018)'un geliştirdiği ve Malatya ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerine uygulanan anketten yazardan izin alınarak faydalanılmıştır. Üniversitenin Etik Komisyonundan gereken izinler 03 sayılı toplantı ile 23.03.2022 tarihinde alınmıştır. Durmuş (2018)'un geliştirdiği anketin ilk bölümünde muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri ile çalışma şartlarını araştırmak için kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde “muhasebe meslek mensuplarının bilgi düzeyleri ve görüşleri” (20 ifade), “müşteri işletmelerin dijital muhasebe süreçlerinde değerlendirilmeleri” (6 ifade), “kamu kurum ve kuruluşlarının dijital muhasebe süreçlerinde değerlendirilmeleri” (13 ifade) ve “mesleki kuruluşlara ilişkin değerlendirmeler” (8 ifade) olmak üzere toplamda 47 ifade bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümündeki ifadeler “Beşli Likert Tipi” (Kesinlikle Hayır, Hayır, Kararsızım, Evet, Kesinlikle Evet) ölçek kullanılmıştır.

4.5. Veri Analiz Yöntemi

Anket verilerinin analizinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences/Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) programından faydalanılmıştır. Araştırmaya uygun olarak toplanan veriler SPSS-26 paket programına işlenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermemesinden önce uç değerler ile kayıp veri problemi gösteren 16 veri araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmanın demografik verileri ve ölçek ifadeleri frekans ve yüzde yöntemleriyle analiz edilmiş olup muhasebe meslek mensuplarının cinsiyete göre elektronik dönüşüm ile ilgili görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığının belirlenmesinde t testi kullanılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının yaş, eğitim seviyesi, profesyonel deneyim, gelir düzeyi, müşteri sayısı ve istihdam ettiği personel sayısına göre elektronik dönüşüm ile ilgili görüş ve beklenti düzeyleri arasında farklılık olup olmadığının değerlendirilmesinde ANOVA testi kullanılmıştır.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI**5.1. Katılımcılara Ait Değerlendirmeler**

Araştırma örneklemine ait demografik bilgiler aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4. Meslek Mensuplarının Demografik Bilgileri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	256	66,1
	Kadın	131	33,9
	Toplam	387	100
Yaş		Frekans	Yüzde
	20-30 Yaş	6	1,6
	31-40 Yaş	43	11,1
	41-50 Yaş	185	47,8
	51-60 Yaş	141	36,4
	61 ve üstü	12	3,1
	Toplam	387	100
Eğitim Seviyesi		Frekans	Yüzde
	Lise	3	0,8
	Ön Lisans	30	7,8
	Lisans	275	71,1
	Yüksek Lisans	74	19,1
	Doktora	5	1,3
	Toplam	387	100
Profesyonel Deneyim		Frekans	Yüzde
	1-5 Yıl	4	1
	6-10 Yıl	18	4,7
	11-15 Yıl	31	8
	16-20 Yıl	119	30,7
	21-25 Yıl	106	27,4
	26-30 Yıl	90	23,3
	31 ve üzeri Yıl	19	4,9
	Toplam	387	100

		Frekans	Yüzde
Gelir Düzeyi	₺5000'den az	3	0,8
	₺5001-₺8000	10	2,6
	₺8001-₺11000	12	3,1
	₺11001-₺14000	31	8
	₺14001-₺17000	114	29,5
	₺17001-₺20000	135	34,9
	₺20001 ve üzeri	82	21,2
	Toplam	387	100
Hizmet Verdiği Müşteri Sayısı		Frekans	Yüzde
	1-25 müşteri	27	7
	26-50 müşteri	128	33,1
	51-75 müşteri	171	44,2
	76-100 müşteri	55	14,2
	101 ve üzeri müşteri	6	1,6
	Toplam	387	100
İstihdam Edilen Personel Sayısı		Frekans	Yüzde
	0-3 kişi	11	2,8
	4-6 kişi	149	38,5
	7-9 kişi	178	46
	10-12 kişi	49	12,7
	Toplam	387	100

Araştırmada Muhasebe Meslek Mensuplarının dijital muhasebe ile ilgili bilgi düzeylerini ve e-dönüşüm süreçleri ile ilgili değerlendirmelerini içeren ve 5'li likert ölçekten oluşan sorular ve verilen cevapların dağılımı aşağıda sunulmuştur:

Tablo 5. Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijital Muhasebe ile ilgili Bilgi Düzeyleri ve E-Dönüşüm Süreci ile ilgili Değerlendirmeleri

	İfadeler	Ortalama	Standart sapma
1	Dijital muhasebede kendinizi yeterli görüyor musunuz?	4,24	0,54
2	Dijital muhasebe ile ilgili eğitim aldınız mı?	4,21	0,69
3	Dijital muhasebe eğitimine ihtiyaç duyuyor musunuz?	3,66	1,06
4	Dijital muhasebe ile ilgili sürekli eğitimlerin olması gerektiğini düşünüyor musunuz?	4,32	0,63
5	Ofisimizin teknolojik değişime uyumunu gerçekleştirdiniz mi?	4,20	0,55
6	Ofis personelimiz için işyerimizde sürekli teknolojik değişim ve mevzuat değişimi uyum eğitimi yapıyor musunuz?	4,11	0,61
7	Ofisteki teknolojik alt yapı iyileştirmelerin önemli ekonomik maliyetleri olduğunu düşünüyor musunuz?	4,04	0,67
8	Dijital muhasebe uygulamalarını gerçekleştirebilecek ek personel istihdamınız oldu mu?	2,81	1,16
9	Dijital muhasebeye geçişten dolayı personel azaltımı yaptınız mı?	2,64	1,21
10	E-defter müşterilerinizin ücretlendirme sisteminde artışlar oldu mu?	3,92	0,68
11	Muhasebe mesleğindeki dijital dönüşümün mesleğe katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?	4,45	0,54
12	Muhasebe mesleğindeki dijital dönüşümün ekonomiye katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?	4,39	0,57
13	Muhasebe mesleğindeki dijital dönüşümün kayıt dışılığı önleyebileceğini düşünüyor musunuz?	4,19	0,78
14	Muhasebe mesleğindeki e-dönüşümün meslekteki haksız rekabeti önlemeye katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	4,15	0,80
15	Muhasebe mesleğindeki e-dönüşümün yolsuzluk ve suistimalleri önleyeceğini düşünüyor musunuz?	4,25	0,76
16	Muhasebe mesleğindeki e-dönüşümün meslekte kurumsallaşmaya yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?	4,32	0,60
17	Muhasebe mesleğindeki e-dönüşümün tahsilat sorununun çözümüne katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	4,30	0,65
18	Bir uygulayıcı olarak gelecekte değişen muhasebe mesleğinin öneminin artacağını düşünüyor musunuz?	4,32	0,60
19	Dijital muhasebe ile işlemlerin hızlanmasının kendinize ve ailenize daha fazla zaman ayırmaya yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?	4,30	0,64
20	E-Dönüşüm ve dijital muhasebe uygulamasıyla birlikte meslek mensubunun müteselsil ve müştereken sorumluluğunun yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?	4,17	0,49

Yukarıdaki tabloya göre katılımcıların söz konusu ifadeler arasında çok yüksek düzeyli katılımı “meslek mensuplarının muhasebe mesleğindeki dijital dönüşümün mesleğe katkısı olduğu (=4,45)” ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların dijital muhasebe ile ilgili bilgi düzeyleri ve e-dönüşüm sürecine ilişkin en düşük düzeyli katılımlar orta düzeyde katılım olarak gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda orta düzeyde katılımın “dijital muhasebe uygulamalarını gerçekleştirebilecek ek personel istihdamı olduğu=2,81)” ifadelerine ilişkin olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Muhasebe Meslek Mensuplarının Müşteri İşletmeleri Dijital Muhasebe Süreçleri ile İlgili Değerlendirmeleri

	İfadeler	Ortalama	Standart sapma
1	Müşterilerinizin E-dönüşüm (E-defter, e-belge, e-beyan vb.) ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünüyor musunuz?	2,30	1,08
2	Müşterilerinizin e-dönüşüm sürecine yaklaşımlarının olumlu olduğunu düşünüyor musunuz?	2,51	1,24
3	Müşterilerinizin teknik alt yapılarının E-dönüşüm süreci için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	2,44	1,07
4	Müşterilerinizin yüksek maliyetler nedeniyle e-dönüşüm sürecine uyum için teknik alt yapılarını iyileştirme niyetlerinin olduğunu düşünüyor musunuz?	2,57	1,22
5	E-defter uygulamalarından dolayı yapılan ücret artışlarına müşterilerinizin olumlu yaklaştıklarını düşünüyor musunuz?	2,51	1,03
6	Dijital muhasebenin piyasa ve şirketlerin şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini artıracığını düşünüyor musunuz?	4,12	0,69

Yukarıdaki tabloya göre ortalamalar incelendiğinde muhasebe meslek mensuplarının yüksek düzeyli değerlendirmeleri arasında “dijital muhasebenin piyasa ve şirketlerin şeffaflığının ve hesap verilebilirliğini artıracığı ($\bar{x}=4,12$)” yönündeki ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır. Geriye kalan düşüncelerin tamamının düşük düzeyli değerlendirmeler sınıfında olduğu görülmüştür. Buna göre meslek mensupları müşterilerinin e-dönüşüm ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını ve yeterli teknik alt yapılarının olmadığını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 7. Muhasebe Meslek Mensuplarının Kamu Kurum ve Kuruluşlarını Dijital Muhasebe Süreçleri ile İlgili Değerlendirmeleri

	İfadeler	Ortalama	Standart sapma
1	Kamu kurum ve kuruluşlarının mesleğe bakış açılarının olumlu olduğunu düşünüyor musunuz?	3,62	0,85
2	Farklı kamu kurumlarının farklı dijital alt yapılar kullanması dijital muhasebe uygulamalarında sorun yaratmakta mıdır?	2,89	1,04
3	E-Dönüşüm sürecinde yeterli pilot uygulamaların yapıldığını düşünüyor musunuz?	3,12	0,96
4	E-dönüşüm geçiş sürecinin yeterli uzunlukta olduğunu düşünüyor musunuz?	2,97	0,93
5	Kamu kurumlarının e-dönüşüm uygulama kararlılığının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	2,84	0,98
6	E-dönüşüm sürecine geçişte kamu kurumlarının, işletmelerin ve muhasebe meslek mensuplarının fiziki ve teknik bilgi yeterliliklerini dikkate aldığını düşünüyor musunuz?	2,77	1,02
7	Kamu kurumları personellerinin e-dönüşüm için yeterli eğitime ve bilgiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	3,10	0,92
8	Elektronik ortamda kamu kurumlarına (Gelir İdaresi Başkanlığı vb.) erişimde sıkıntı yaşandığını düşünüyor musunuz?	3,12	1,00
9	Erişim aksaklıklarından dolayı beyannamelerin zamanında verilmemesine dair problemler yaşandığını düşünüyor musunuz?	3,06	1,00
10	E-dönüşüm ile ilgili mevzuat değişikliklerinin bilişim sistemine zamanında entegre edilebildiğini düşünüyor musunuz?	3,21	1,06
11	Dijital muhasebenin bilgi kullanıcıları arasında bilgi paylaşımı ve kontrolde faydalı olacağını düşünüyor musunuz?	3,77	0,90
12	E-Dönüşüm ve Dijital muhasebe sürecinde e-şifrelerin ve yetki kullanımlarından doğabilecek sorunlardan güvenlik ve gizlilik açısından endişe duyuyor musunuz?	3,23	1,06
13	Bilgi teknolojileri kullanılarak üniversitelerde yeni bir muhasebe eğitim modeli oluşturulmalı mıdır?	4,09	0,58

Yukarıdaki tabloya göre ortalamalar incelendiğinde muhasebe meslek mensuplarının yüksek düzeyli değerlendirmeleri arasında “bilgi teknolojileri kullanılarak üniversitelerde yeni bir muhasebe eğitim modelinin oluşturulması gerektiği ($\bar{x}=4,09$)” ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların orta düzeyli değerlendirmeleri arasında en düşük katılımın “E-dönüşüm sürecine geçişte kamu kurumlarının işletmelerin ve muhasebe meslek mensuplarının fiziki ve teknik bilgi yeterliliklerini dikkate aldığı ($\bar{x}=2,77$)” ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 8. Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Kuruluşlara İlişkin Dijital Muhasebe Süreçleri ile İlgili Değerlendirmeleri

	İfadeler	Ortalama	Standart sapma
1	Meslek örgütünün e-dönüşüm sürecine yeterli katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?	2,25	0,92
2	Meslek örgütü e-dönüşüm süreci ile ilgili sürekli eğitimler yapmakta mıdır?	2,35	0,98
3	Meslek örgütünün e-dönüşüm süreci ile ilgili eğitimlerinin ücretsiz olması gerektiğini düşünüyor musunuz?	3,33	1,46
4	Meslek örgütü e-dönüşüm süreci ile ilgili olarak bizlere bir yol haritası sundu mu?	2,33	0,95
5	Meslek örgütünün mesleğe girişte (staj dönemi) e-dönüşüm ile ilgili bir eğitim vermesi gerektiğini düşünüyor musunuz?	3,87	1,10
6	Muhasebe mesleğine girişlerin teknik ve mesleki bilgi bakımından zorlaştırılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	3,70	0,98
7	Mesleğe girişte, kullanılan muhasebe programları ve e-belge ile ilgili ders ve sınavların getirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?	3,90	0,89
8	Muhasebe yazılımlarının (luca, zirve, mikro vb.) ve eğitimlerinin meslek örgütü tarafından ücretsiz verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?	4,34	0,59

Yukarıdaki tabloya göre katılımcıların söz konusu ifadeler arasında en yüksek düzeyli katılımı ($\bar{x}=4,34$)” çok yüksek düzeyde katılım oranı ile “muhasebe yazılımlarının (luca, zirve, mikro vb.) ve eğitimlerinin meslek örgütü tarafından ücretsiz verilmesi gerektiği” ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların düşük düzeyli değerlendirmeleri arasında “meslek örgütünün e-dönüşüm sürecine yeterli katkıda bulunduğu ($\bar{x}=2,25$)” ifadesi ile sağladığı ortaya çıkmıştır.

Ortalamalar incelendiğinde meslek örgütünün e-dönüşüm sürecine katkısının yetersiz olduğunu düşündükleri söylenebilir.

5.2. Hipotez Testi Sonuçları

Ölçeğin Normallik ve Levene homojenlik testleri yapılmış olup, test sonuçlarına göre ölçek geneli ortalama puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında değiştiği görülmüş olduğundan, verilerin normal dağıldığı sonucuna varılmıştır.

Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısına bakılmıştır. 47 ifadeye ilişkin olarak Cronbach's Alpha değeri 0,806 bulunmuş olup, ölçek yüksek derecede güvenilirdir. Anketin geçerlilik çalışmaları Durmuş (2018) tarafından yapılmış olup geçerlik ve güvenilirlik çalışması ayrıca yapılmamıştır.

Araştırma kapsamında muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili belirlenen hipotezler ve hipotezlere ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

H1: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 9. Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyete Göre Elektronik Dönüşüm ile İlgili Görüş ve Beklenti Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	Ortalama	F	t	p
Muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	Erkek	256	3,011	14,163	-3,619	0,000
	Kadın	131	3,20			

Tablo 9'da muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre elektronik dönüşüm ile ilgili görüş ve beklentileri verilmiştir. t testi sonucuna göre cinsiyetler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Bu sonuç doğrultusunda; H1 hipotezi olan "Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyete göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşleri farklılaşmaktadır" hipotezi kabul edilmiştir. Kadınların elektronik dönüşüm uygulamaları ile ilgili görüş ve beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

H2: Muhasebe meslek mensuplarının yaşa göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 10. Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşa Göre Elektronik Dönüşüme İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	Yaş	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının yaşa göre elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	20-30 Yaş (A)	6	3,5718	5,383	4	0,000	B>D
	31-40 Yaş (B)*	43	3,2997				
	41-50 Yaş (C)	185	3,0700				
	51-60 Yaş (D)*	141	2,9817				
	61 ve üstü yaş	12	3,2378				

Homojenlik =0,001

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının yaşa göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının yaşa göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre H2 (Muhasebe meslek mensuplarının yaşa göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri farklılaşmaktadır.) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre Tamhane's T2 Testi yapılmıştır. Tamhane's T2 testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık 31-40 yaş ile 51-60 yaş aralığındaki gruplar arasındadır. Buna göre 31-40 yaş aralığında bulunan muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri 51-60 yaş grubuna göre daha fazladır.

H3: Muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 11. Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Seviyesine Göre Elektronik Dönüşüme İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	Eğitim Seviyesi	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	Lise (A)*	3	3,8864	13,288	4	0,000	A>C A>D B>C B>D
	Ön Lisans (B)*	30	3,6045				
	Lisans (C)*	275	3,0283				
	Yüksek Lisans (D)*	74	2,9894				
	Doktora (E)	5	3,3491				

Homojenlik =0,149

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre H3 (Muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri farklılaşmaktadır.) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesinde Tukey Testi uygulanmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık Lise, Lisans, Yüksek Lisans eğitim seviyeleri ile Ön lisans, Lisans, Yüksek Lisans grupları arasında gerçekleşmiştir. Buna göre eğitim durumu Lise olan grubun lisans ve yüksek lisanstan grubundan; eğitim durumu Ön lisans olan grubun Lisans ve Yüksek Lisans grubundan elektronik dönüşüm uygulamaları ile ilgili görüş ve beklentilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

H4: Muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyime göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 12. Muhasebe Meslek Mensuplarının Profesyonel Deneyimlerine Göre Elektronik Dönüşüm İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	Profesyonel Deneyim	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyimlerine göre elektronik dönüşümüne ilişkin değerlendirmeleri	1-5 Yıl (A)	4	3,4776	4,663	6	0,000	B>C B>F
	6-10 Yıl (B)*	18	3,4617				
	11-15 Yıl (C)*	31	3,3222				
	16-20 Yıl (D)	119	3,0840				
	21-25 Yıl (E)	106	3,0209				
	26-30 Yıl (F)*	90	2,9698				
	31 Yıl ve Üzeri (G)	19	2,9910				

Homojenlik =0,001

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyime göre elektronik dönüşümüne ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyime göre elektronik dönüşümüne ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre H4 (Muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyime göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Tamhane's T2 Testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık gösteren grup 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 26-30 yıl profesyonel deneyime sahip olanlardır. Buna göre 6-10 yıl arasında profesyonel deneyimi bulunan muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri 11-15 yıl ve 26-30 yıl profesyonel deneyime sahip olanlara göre daha fazladır. Bu üç grup içerisinde profesyonel deneyim arttıkça görüş ve beklentiler azalmaktadır.

H5: Muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 13. Muhasebe Meslek Mensuplarının Gelir Düzeyine Göre Elektronik Dönüşüme İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	Gelir Düzeyi	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının gelire göre elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	₺5000 TL'den az*(A)	3	4,0780	10,913	6	0,000	A>D>C>E E>F>G
	₺5000- ₺8000 (B)	10	3,7247				
	₺8001-₺11000* (C)	12	3,2162				
	₺11001-₺14000 * (D)	31	3,3507				
	₺14001-₺17000* (E)	114	3,1446				
	₺17001-₺20000* (F)	135	2,9885				
	₺20001 ve üzeri* (G)	82	2,8861				

Homojenlik =0,000

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyine göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeylerine göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre H5 (Muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesinde kullanılacak teste karar vermek için önce varyansların homojenliği test edilmiş varyansların homojen olmadığı tespit edildikten sonra Tamhane's T2 Testi uygulanmıştır. Gruplar arasındaki anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Tamhane's T2 testi sonucunda genel olarak gelir düzeyi arttıkça muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmelerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

H6: Muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 14. Muhasebe Meslek Mensuplarının Müşteri Sayısına Göre Elektronik Dönüşüme İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	Müşteri Sayısı	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	1-25 müşteri (A)*	27	3,5261	14,962	4	0,000	C<A C<B D<A D<B
	26-50 müşteri (B)*	128	3,2146				
	51-75 müşteri (C)*	171	2,9494				
	76-100 müşteri (D)*	55	2,8920				
	101 ve üzeri (E)	6	3,4094				

Homojenlik =0,000

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre H6 (Muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Tamhane's T2 Testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık müşteri sayısı 51-75 kişi, 1-25 kişi, 26-50 kişi ile müşteri sayısı 76-100 kişi, -25 kişi, 26-50 kişi arasındaki gruplarda gerçekleşmiştir. Buna göre müşteri sayısı 51-75 kişi ile 76-100 kişi aralığında olan grubun elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri müşteri sayısı 1-25 kişi ile 26-50 kişi olan gruba göre daha düşüktür.

H7: Muhasebe meslek mensuplarının istihdam edilen personel sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.

Tablo 15. Muhasebe Meslek Mensuplarının İstihdama Göre Elektronik Dönüşüme İlişkin Görüş ve Beklentilerine yönelik ANOVA testi sonuçları

	İstihdam	n	Ortalama	F	df	p	Farklılık
Muhasebe meslek mensuplarının istihdama göre elektronik dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri	0-3 kişi (A)	11	3,2764	3,708	3	0,012	D>B
	4-6 kişi (B)*	150	3,0129				
	7-9 kişi (C)	178	3,0668				
	10-12 kişi (D)*	48	3,2640				

Homojenlik =0,022

Yukarıdaki tabloda muhasebe meslek mensuplarının istihdama göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri tek yönlü ANOVA testiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının istihdama göre elektronik dönüşüme ilişkin görüş ve beklentileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre H7 (Muhasebe meslek mensuplarının istihdama göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri farklılaşmaktadır.) hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Tamhane's T2 Testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık 4-6 kişi ile 10-12 kişi arasındaki gruplarda tespit edilmiştir. Buna göre 4-6 kişi aralığında olan grubun elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri 10-12 kişi aralığında olan gruba göre daha düşüktür.

Tablo 16. Hipotez Testi Tablosu

H1: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H2: Muhasebe meslek mensuplarının yaşına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H3: Muhasebe meslek mensuplarının eğitim seviyesine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H4: Muhasebe meslek mensuplarının profesyonel deneyime göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H5: Muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeyine göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H6: Muhasebe meslek mensuplarının müşteri sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL
H7: Muhasebe meslek mensuplarının istihdam edilen personel sayısına göre elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri farklılaşmaktadır.	KABUL

6. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Türkiye'de de 21.yy ile birlikte e-devlet, e-vergi gibi elektronik uygulamalar gelişerek kapsamı her geçen gün artmıştır. Teknolojideki gelişmeler muhasebe mesleğine de yansarak e-fatura, e-defter, e-tebligat, e-arşiv, e-beyanname gibi sistemlerin kullanılmasını sağlamış, meslek mensuplarının ve kamu kurumlarının beklentilerini artırmıştır. Belirtilen elektronik uygulamalar sayesinde düzenlenen kayıtlar fiziksel olmaktan çıkmış elektronik ortamda muhafaza edilmeye başlanmıştır. Bu sayede arşivleme, posta, baskı, kağıt ve işgücünden tasarruf sağlanmaya başlanmış, çalışanların motivasyonunun artması, işlemlerde hata riskinin azalması, zaman ve maliyetlerden tasarruf ve evrakların kaybolmasının önüne geçilmiştir. Ayrıca elektronik dönüşüm uygulamaları sayesinde vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılığın önüne geçilmiştir.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- ✓ Katılımcıların büyük çoğunluğunun 40 yaşın üzerindeki kişilerden oluştuğu görülmektedir.
- ✓ Katılımcıların eğitim düzeyinin büyük oranda lisans düzeyinde toplandığı görülmektedir. Katılımcıların %99'u yükseköğretim mezunudur.
- ✓ Katılımcıların büyük bir oranının mesleki deneyiminin en az 16 yıl olduğu görülmektedir.
- ✓ Katılımcıların büyük bir bölümünün gelir düzeyi ₺14.001 ve üzerindedir.
- ✓ Katılımcıların müşteri ağırlıklarının genel olarak 26-50 kişi ile 51-75 kişi aralığında olduğu görülmektedir.
- ✓ Katılımcıların istihdam ettikleri personel sayılarının büyük bir bölümünün 4-6 kişi ile 7-9 kişi aralığında olduğu görülmektedir.
- ✓ Kadın meslek mensuplarının ortalaması erkek meslek mensuplarının ortalamasından yüksek olduğundan kadınların elektronik dönüşüm ile ilgili görüş ve beklentilere ilişkin ifadelerin ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.
- ✓ 31-40 yaş aralığında bulunan muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüşler ve beklentileri 51-60 yaş grubuna göre daha fazladır.
- ✓ Eğitim durumu Lise olan grubun lisans ve yüksek lisans grubundan; eğitim durumu Ön lisans olan grubun Lisans ve Yüksek Lisans grubundan elektronik dönüşüm uygulamaları ile ilgili görüş ve beklentilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- ✓ 6-10 yıl arasında profesyonel deneyimi bulunan muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri 11-15 yıl ve 26-30 yıl profesyonel deneyime sahip olanlara göre daha fazladır. Bu üç grup içerisinde profesyonel deneyim arttıkça görüş ve beklentiler azalmaktadır.
- ✓ Genel olarak gelir düzeyi arttıkça muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşümüne ilişkin değerlendirmelerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında da benzer bulgulara rastlanmıştır. Durmuş (2018)'un yaptığı araştırmanın sonuçları da gelir düzeyi ile elektronik dönüşümüne ilişkin görüş ve beklentiler arasında anlamlı farklılık olduğu yönündedir.
- ✓ Müşteri sayısı 51-75 kişi ile 76-100 kişi aralığında olan grubun elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri müşteri sayısı 1-25 kişi ile 26-50 kişi olan gruba göre daha düşüktür.
- ✓ İstihdam sayısı 4-6 kişi aralığında olan grubun elektronik dönüşüm uygulamalarıyla ilgili görüş ve beklentileri 10-12 kişi aralığında olan gruba göre daha düşüktür.

Araştırma sonucunda tespit edilen öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ✓ Bilgi teknolojileri kullanılarak üniversitelerdeki eğitim modeli gözden geçirilerek e-dönüşüm ile ilgili eksiklikler varsa eğitim programlarına ilave edilmelidir.

- ✓ Luca, zirve, mikro gibi muhasebe yazılım programlarının ve eğitimlerinin meslek örgütü tarafından tüm meslek mensuplarını kapsayacak ve katılım sağlayacak şekilde ücretsiz verilmelidir.
- ✓ Mesleğe giriş aşamasında, muhasebe programları ve e-belge ile ilgili dersler ve sınavlar getirilmelidir.
- ✓ Meslek örgütü mesleğe girişte (staj dönemi) e-dönüşüm ile ilgili bir eğitim vermelidir.
- ✓ Meslek örgütleri e-dönüşüm sürecine yeterli katkıda bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Y. (2015). Rehber E-uygulamalar. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/e-uygulamalar.pdf>.
- Çağıl, G., & Ergün, K. (2008). Geleneksel işletme anlayışından e-işletme anlayışına geçişte yaşanan problemler. *Akademik Bilişim*, 545-553.
- Deniz, F., & Güngör Taç, Ş. (2020). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarındaki e-dönüşüm sürecine ilişkin görüş ve beklentileri: Hatay ili örneği. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23, 2 (e-ISSN: 2564-7458) SS. 622-636
- Dinç, E. & Varıcı, İ. (2008). E-işletme olgusunun muhasebe ilke ve uygulamaları üzerine etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 191-211.
- Durmuş, A. F. (2018). *Opinions and expectations of members of accounting profession about digital accounting a research in malatya province, reading on technology and knowledge management*. Arad publications, 129- 156.
- Gökdoğan, S. (2017). *E-dönüşüm süreci içinde e-fatura ve e-defter uygulamaları ve güvenliği*. Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi.
- Gönen, S., & Solak, B. (2017). Maliye bakanlığı e-dönüşüm sürecinin muhasebe meslek mensupları açısından değerlendirilmesine ilişkin bir alan araştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (76), 63-80.
- Gülten, S. (2017). *Elektronik muhasebe üzerine en geniş çalışma*. <https://muhasebebilimler.com/elektronik-muhasebe-e-kitap-muhasebe/24/>
- Güney, S., & Özyiğit, H. (2015). Muhasebedeki verilerin yönetimde kullanılması ve elektronik muhasebe verilerinin yönetim kararlarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 279-297.
- Gürbüz, A. (2014). *E-dönüşüm ve iş yaşamına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Kaplan, E. E. (2021). *Muhasebede e-dönüşüm: Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe'de e-arşiv ve e-fatura uygulamasına yönelik araştırma* (Gebze İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızgın, M. (2017). *E-fatura ve e-defter uygulayıcılarının sürekli denetim alguları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulak, A. (2019). *Muhasebede e-dönüşüm*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öz, E. & Bozdoğan, D. (2012). Türk vergi sisteminde e-maliye uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 67-92.
- Sevim, A. (2009). *Dijital muhasebe*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şenççek, F. (2013). Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin muhasebe uygulamalarına etkisi: E-muhasebe. *Sosyal ve Beşeri Bilim Dergisi*, 5(2), 89-102.
- Tekbaş, İ., Kurnaz, E. & Azaltun, M. (2018). Dijital muhasebe okuryazarlığı: Muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma. 5. *Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresinde Sunulan Tam Metin Bildiri*, İzmir, 223-238.
- Tektüfekçi, F. (2016). *E-Dönüşüm sürecinde elektronik muhasebe uygulamaları*. Kitapana Basım Yayın Dağıtım Bilişim.
- Yürekli, E., Gönen, S., & Şahiner, A. (2016). E-fatura uygulamasına ilişkin bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(35), 290-302.